

Dr. Ivo Ban

Docent na Fakultetu za turizam i vanjsku trgovinu Dubrovnik

SVJETSKI TURIZAM I EKONOMIJA

UDK 338.48:330

Prethodno priopćenje

Primljeno: 26. ožujka 1996.

Sažetak

U radu se obrađuje svjetski turizam. Promatra se međunarodna potražnja kroz dolaske inozemnih turista, značajke međunarodnog turizma, prihodi, izdaci za turizam i utjecaji turizma na ekonomiju.

Naglašava se ekonomsko značenje turizma, njegovi izraziti multiplikativni efekti, ali i ističe kako turizam nije čudo nego normalna ekonomska posljedica i činjenica suvremenog svijeta.

Ključne riječi: *svjetski turizam, ekonomija, utjecaji turizma.*

UVOD

Zvuči gotovo kao pjesnički stih tvrdnja da je turizam socio-kulturno-ekonomski fenomen (čudo). Romantičari ga promatraju naglašeno kroz nacionalni folklor i tako izdvajaju iz ekonomije pa onda ispada da je ta "industrija zadovoljstva" zaista čudo. Skeptici gledaju na turizam kao na pošast koja će malone dokrajčiti svijet.

Po svemu sudeći prvi su u ranoj fazi a drugi u prezreloj. Istina je samo jedna i glasi.

Turizam je potrošnja slična i različita svim drugim potrošnjama. Na osobnu potrošnju otpada najveći dio nacionalnog proizvoda, a u njoj je samo simbolički dio izravno turistički. Socio-kulturno-ekonomskim promjenama turistički se dio osobne potrošnje doista povećava, pa se tako razvija i turizam, ali i sve druge, različitim imenima nazivane, potrošnje.

Zato nema potrebe isticati kako je turizam čudo suvremenoga svijeta kada je i ukupni život - sve druge potrošnje - to isto.

U ovom se radu ne govori o posebnom fenomenu nego ipak o čistoj ekonomskoj posljedici i činjenici - svjetskom turizmu, potrošnji koja je u usponu.

1. POTRAŽNJA

Inozemni ili međunarodni turizam je samo dio, i to manji, ukupnog turizma. Računa se, naime, da je odnos između svjetskog domaćeg turizma i svjetskog međunarodnog turizma oko 10:1 mjereno dolascima turista¹ ili oko 7:1 izraženo u prihodima (bez prihoda od međunarodnog prijevoza) odnosno približno 6:1 ako se u prihode od inozemnog turizma uključe i vozarine međunarodnog prijevoza.²

To zapravo znači da se 1994. godine u turističke tijekomove pored 531,4 mln. inozemnih turista uključilo i oko 5 314,0 mln. domaćih turista, dakle ukupno više od 5,8 mlrd., što prelazi stanovništvo svijeta.

Budući da su prihodi svjetskog inozemnog turizma u 1994. bili 335,8 mlrd. američkih dolara, te da su prihodi od domaćeg turizma sedam puta veći, tj. 2 350,6 mlrd., izlazi da ukupni prihodi iznose 2 686,4 mlrd. dolara, a to je oko 10% svjetskog bruto nacionalnog proizvoda (BNP-a).³

Unatoč tomu što je inozemni turizam samo 1/10 ukupnog turizma (domaći + inozemni dolasci) taj dio ipak posebno zaokuplja pozornost znanstvene i stručne javnosti te vlada zemalja i lokalnih vlasti. On je svojevrsan pokazatelj uspješnosti nacionalne ekonomije na međunarodnom tržištu, inače izloženom oštroj konkurenciji, i prilikama osobito onih ekonomski slabijih, kojom se dolazi do stranog novca potrebitog u prvom redu za pokriće deficita trgovačke bilance, ali i drugih kapitalnih transakcija s inozemstvom te podmirenje potraživanja iz inozemstva prema nositeljima turističke djelatnosti.

Na razini svijeta ne prati se sveobuhvatno, stalno i sustavno domaći turizam. Povremene su procjene jedini pokazatelj obujma i ekonomskih rezultata toga dijela turističke potrošnje.

S inozemnim je turizmom sasvim drukčije. Svjetska turistička organizacija (WTO) ulaže napore kako bi redovito i sveobuhvatno pratila turistička kretanja, usavršavajući, usklađujući i ustaljujući statističku metodologiju prikupljanja i obrade podataka.⁴ No, i pored tih nastojanja i postignutih vidnih rezultata svjetska statistika turizma trpi od čestih promjena u pristupu, obuhvatu, nepouzdanosti podataka, pogotovo ako se radi o duljim vremenskim serijama ili uspoređivanju građe iz publikacija

1 Cf. Witt, S. F., Brooke, M. Z., Buckley, P. J. (1995.), *The Management of International Tourism*, 2nd edition, Routledge, London, New York, 1.

2 Prihodi od međunarodnog prijevoza turista iznose oko 30% prihoda od inozemnog turizma (bez prijevoza), a u zbiru (prihodi+prijevoz) su ispod 1/4 (izračunano na temelju podatka iz World Tourism Organization (1989.), *Tourism Development Report, Policy and Trends*, WTO, Madrid, 25.

3 Izračunano prema podacima iz *Yearbook of Tourism Statistics* (1995.) vol. I, 47 ed., WTO, 2., 4.

4 Cf. *Concept, Definitions and Classification for Tourism Statistics* (1995.), WTO, Madrid

različitih godina izdanja. Uza sve to obuhvat od oko 200 zemalja (1993. godine 198 zemalja) ili autonomnih teritorija daje solidnu osnovu za praćenje događanja u svjetskom inozemnom turizmu.

Inozemni je turizam u svijetu stalno u usponu. Posljednjih 35 godina tj. u razdoblju od 1960. do 1994. uočava se jedno dugo razdoblje - dvadesetvogodišnje (1960.-1981.) izrazito promjenljivog ali uzastopce pozitivnog rasta dolazaka inozemnih turista, jedno - jednogodišnje (1982.) u kojem je zabilježen mali pad (-0,01%) i jedno - dvanaestogodišnje (1983.-1994.) također s uzastopnim pozitivnim promjenama.⁵

Slika je kretanja bitno drukčija ako se promatraju pojedina područja u svijetu. Tako je primjerice na Srednjem istoku, regiji izrazito nestabilnih političkih prilika i čestih ratnih napetosti ili sukoba, čak u jedanaest godina zabilježen pad dolazaka inozemnih turista, a od toga dva dvogodišnja razdoblja (1982.-1983. i 1990.-1991.) s uzastopnim padom.⁶

Južna Azija je također zona velikog turističkog rizika što proistječe iz stalnih političkih konflikata u tom dijelu svijeta. To je temeljni razlog što je u promatranih 35 godina šest puta (godina) turistički promet bio manji nego u prethodnoj godini.⁷

U istu skupinu, dakle područja s naglašenim turističkim rizikom zbog konfliktnih političkih prilika spada i Afrika, a osobito njezin sjeverni, najturističkiji dio. To i jest osnovni razlog što je u pet godina zabilježena negativna stopa rasta.⁸

Glavni razlog, što je na području nazvanom po svjetskoj statistici Amerike u tridesetpetogodišnjem razdoblju pet godina (konce 60-ih, početkom 70-ih, dvije godine uzastopce početkom 80-ih) ostvaren minus u dolascima stranih turista, ima ekonomsku pozadinu.⁹

Europa je zabilježila negativne stope dolazaka samo dvije godine zaredom (1980.-1981.), što se također može protumačiti ekonomskim razlozima. Višegodišnji rat od početka 90-ih na dijelu njezina jugoistoka, gotovo je potpuno zaustavio turizam na tom užem području, ali zbog niskog udjela u cjelini nije imao veći odraz na ukupna kretanja.¹⁰

Najprobitačnije područje je Istočna Azija i Pacifik. Samo je jedne godine, i to davne 1964., ostvaren minus u dolascima inozemnih turista.¹¹ Uloga toga područja sve je značajnija u svjetskom turizmu.

5 Izračunano na temelju podataka iz Yearbook of Tourism Statistics (1995.), 2.

6 Ibid., 110.

7 Ibid., 120.

8 Ibid., 18.

9 Ibid., 40.

10 Ibid., 86.

11 Ibid., 62.

Europa, iako vodeće turističko područje, postupno zaostaje u dinamici razvoja inozemnog turizma u odnosu na svijet (tabela 1.).

Tabela 1

DOLASCI INOZEMNIH TURISTA U SVIJETU I EUROPI

Razdoblje	Indeks		Ø god. stopa rasta	
	svijet	Europa	svijet	Europa
1950.-1960.	274,2	299,0	10,6	11,6
1960.-1965.	162,8	166,3	10,2	10,7
1965.-1970.	146,9	135,0	8,0	6,2
1970.-1975.	134,1	136,2	6,1	6,4
1975.-1980.	127,9	121,1	5,0	3,9
1980.-1985.	115,2	113,7	2,9	2,6
1985.-1990.	138,9	133,7	6,8	6,0
1990.-1994.	116,6	113,0	3,9	2,5
1950.-1994.	2.101,8	1.900,8	19,0	18,7

Izvor: Obradeno i izračunano prema podacima iz *Yearbook of Tourism Statistics (1995.)*, vol. I, 47 ed., 2., 86.

Druga se područja sve više otvaraju turizmu i dinamičnim nastupom na turističkom tržištu privlače turiste sa svih strana svijeta, ali ipak najviše iz prostorno relativno bliskih zemalja - iste regije.¹²

Činjenica je, naime, da je inozemni turizam naglašeno regionalno usmjeren, što znači da najviše inozemnih turista u Europu dolazi iz europskih zemalja (1993. 79,6%), u Ameriku iz američkih država (1993. 80,1%), Afriku Afrike (1993. 45,7%), Istočnu Aziju i Pacifik s tog područja (1993. 75,2%), Srednji istok sa Srednjeg istoka (1993. 30,8%). Iznimka je jedino južna Azija, jer na to područje najviše turista dolazi iz Europe (1993. 44,7%), dok ih je iz južne Azije tek nešto više od 1/4.¹³

Raščlamba inozemnog turizma po pojedinim područjima svijeta te petogodišnjim i desetogodišnjim razdobljima u posljednjih 45 godina pokazuje promjenljivost i primjetne razlike u odnosu na vremensko i prostorno obilježje (tab. 2.).

¹² Cf. Archer, B. H. (1994.), Trends in International tourism, 94.-96. u S. F. Witt, L. Moutinho, *Tourism Marketing and Management Handbook*, 2nd edn, Prentice Hall, New York (etc.).

¹³ Na temelju podataka iz *Yearbook of Tourism Statistics (1995.)*, 4., 40., 42., 64., 112., 122.

Tabela 2.

PROSJEČNE GODIŠNJE STOPE RASTA DOLAZAKA INOZEMNIH
TURISTA

Razdoblje	Svijet	Europa	Afrika	Amerike	Istočna Azija i Pacifik	Južna Azija	Srednji istok
1950.-1960.	10,6	11,6	3,7	8,4	14,0	14,4	12,3
1960.-1970.	9,1	8,4	12,4	9,7	22,4	17,6	11,5
1965.-1970.	8,0	6,2	11,1	12,7	25,2	17,9	-4,5
1970.-1980.	5,5	5,1	11,8	3,8	14,7	9,6	12,4
1975.-1980.	5,0	3,9	9,5	4,2	19,3	7,9	11,2
1980.-1990.	4,8	4,3	7,5	4,3	9,7	3,4	2,4
1985.-1990.	6,8	6,0	9,2	7,1	11,5	4,6	4,0
1990.-1994.	3,9	3,1	4,9	3,2	8,9	3,8	2,1
1950.-1994.	19,0	18,7	20,4	17,9	27,2	22,6	20,9

Izvor: Priredeno prema podacima iz *Yearbook of Tourism Statistics* (1995.) 2., 18., 40., 62., 86., 110., 120.

Različita dinamika turističkog razvoja pridonosi promjenama u turističkoj regionalizaciji svijeta. Položaj tradicionalno najjačih turističkih područja Europe i Amerike postupno slabi, odnosno gubi korak pred područjima koja se turistički bude ili postaju privlačnija za turiste iz drugih krajeva svijeta (tab. 3.).

Tabela 3.

PROMJENE UDJELA (%) POJEDINIHM PODRUČJA U DOLASCIMA
INOZEMNIH TURISTA

Područje	1984.	1994.	Promjene (% udjela)
Europa	64,44	60,24	-4,20
Amerike	21,34	20,04	-1,30
Srednji istok	1,89	1,55	-0,34
Južna Azija	0,78	0,70	-0,08
Ist. Azija i Pacifik	8,77	14,03	+5,26
Afrika	2,78	3,44	+0,66
Svijet	100,00	100,00	0,00

Izvor: Priredeno i izračunano na temelju podataka iz izvora navedenog u tab. 2., c.1.

Širu prostornu distribuciju turizma omogućio je i zračni prijevoz koji svojom učinkovitošću vremenski i cjenovno približuje turističkim izvoristima i

najudaljenija odredišta.¹⁴ To je, uz deregulaciju, osnovni razlog što zračni prijevoz u dolasku koristi gotovo 2/5 turista te što se pojedina područja pretežito oslanjaju na taj način prijevoza ili o njemu, zbog svog geografskog položaja, isključivo ovise (tab. 4.).¹⁵

Tabela 4.

UDJEL (%) ZRAČNOG PROMETA U DOLASCIMA INOZEMNIH
TURISTA

Područje	1986.	1987.	1988.	1989.	1990.	1991.	1992.	1993.
EUROPA	26,1	27,5	28,1	28,3	28,1	25,3	26,5	27,2
Sr. i ist. Europa	19,5	21,1	22,8	22,7	18,9	14,8	14,8	14,0
Sjev. Europa	47,8	50,4	52,9	50,0	55,6	52,6	53,4	52,9
Južna Europa	36,1	38,3	37,8	37,6	39,3	39,3	41,8	43,2
Zap. Europa	14,1	13,7	14,3	14,1	13,9	12,1	12,1	12,2
Ist. Sredozemlje	-	-	-	71,3	65,8	49,9	59,5	69,6
MEDITERAN-SKE ZEMLJE	-	-	-	33,6	34,1	30,2	33,0	34,3
AFRIKA	50,6	54,3	48,0	46,4	45,2	36,6	40,3	41,7
Ist. Afrika	34,7	34,6	34,1	63,0	62,6	60,1	61,8	60,0
Sred. Afrika	21,0	20,2	26,1	44,3	42,6	42,7	45,9	43,4
Sjeverna Afrika	57,3	63,4	50,8	40,2	38,3	26,9	38,1	42,8
Južna Afrika	31,9	33,6	37,0	34,6	32,4	25,7	18,3	17,9
Zapadna Afrika	70,0	71,7	74,1	69,5	69,8	68,0	67,9	62,7
AMERIKE	47,0	49,2	49,9	46,6	46,5	45,8	45,6	48,2
Karibi	86,9	85,2	85,9	90,4	90,9	89,4	88,9	88,6
Sred. Amerika	63,1	66,0	63,4	62,7	59,7	60,2	60,0	63,2
Sjev. Amerika	38,2	39,6	41,4	39,9	39,8	39,5	39,6	42,2
Južna Amerika	38,1	44,4	44,2	40,4	40,6	39,3	39,3	40,1
ISTOČNA AZIJA I PACIFIK	-	-	-	63,4	61,7	60,0	58,2	57,2
SI Azija	-	-	-	53,3	53,9	51,0	47,3	45,5

Nastavak na slijedećoj stranici

¹⁴ Shearman, P. (1994.), Air Transport, Pitman, London, 132.-40., 183. 201

¹⁵ Cf. Shaw, S. (1994.), Airline Marketing and Management, 3rd edn, Pitman, London, 46.-51., 68.-72.; Page, S. (1994.), Transport for Tourism, Routledge, London, New York, 119.-130.; WTO (1994.), Aviation and Tourism Policies, Balancing and Benefit Routledge, London, New York, 8. ff.

Nastavak tabele 4.

JI Azija	-	-	-	67,7	62,3	63,2	65,0	65,3
Australazija	99,0	99,2	99,4	99,3	99,4	99,4	99,4	99,5
Malanezija	82,1	79,0	78,5	96,1	96,9	97,0	96,9	96,8
Mikronezija	95,9	96,8	96,7	97,8	98,1	95,4	95,4	95,3
JUŽNA AZIJA	-	-	-	80,7	81,9	79,0	83,0	85,3
SREDNJI ISTOK	-	-	-	44,8	45,6	43,8	43,5	38,6
SVIJET	35,2	36,9	37,8	37,1	37,0	34,8	35,6	36,69

Izvor: Izračunano na temelju podataka iz *Yearbook of Tourism Statistics* (1992.) vol I, 44 ed., WTO, Madrid, 40., 42., 44., 46., 48., 50., 52., 54., 56., 58., 60., 62., 74., 76., 78., 80., 82., 86., 88., 90., 92.; *Yearbook of Tourism Statistics* (1995.) 4., 10., 20.-25., 42.-46., 64.-70., 88.-93., 112., 122.

Dolasci inozemnih turista na pojedina odredišta, dakle turistička potražnja, određena je mogućnošću njihovog smještaja, tj. smještajnim kapacitetima, što znači turističkom ponudom. Potražnja utječe na ponudu, ali i obrnuto, ponuda određuje potražnju. Te se dvije strane turističkog tržišta međusobnim silama uobličuju.

Rezultat obostranog prožimanja turističke potražnje i ponude na turističkom tržištu mogao bi se formulirati: kakva (u kvalitativnom i kvantitativnom smislu) potražnja - takva ponuda i kakva ponuda - takva potražnja.

U prilog takvoj tvrdnji mogu se navesti kretanja hotelskih kapaciteta¹⁶ i dolazaka inozemnih turista u svijetu (tab. 5.) te njihov razmještaj (tab. 6.).

16 U hotelske kapacitete uključeni su: hoteli, moteli, pansioni, gostionice i "drugi" oblici smještaja. Obuhvat "drugih" je izrazito neujednačen, pa je svjetska turistička statistika i u dijelu neujednačena. Međutim, odstupanja nisu tolika da bi ozbiljnije mogla utjecati na zaključke; stoga ih se može tolerirati.

Tabela 5.

**SOBE U HOTELIMA, DOLASCI INOZEMNIH TURISTA I
ZAUZETOST SOBA (SVIJET)**

Godina	Sobe ¹		Dolasci inozemnih turista		Dolazaka po sobi
	tis.	God. promj. (%)	tis.	god. promj. (%)	
1981.	8.701	-	286.664	0,8	32,9
1982.	9.217	5,9	286.624	-0,0	31,1
1983.	9.683	5,1	289.896	1,1	29,9
1984.	9.801	1,2	317.088	9,4	32,4
1985.	9.932	1,3	327.570	3,3	33,0
1986.	10.022	0,9	338.587	3,4	33,8
1987.	10.420	4,0	364.888	7,8	35,0
1988.	10.847	4,1	399.739	9,6	36,9
1989.	10.880	0,3	429.151	7,4	39,4
1990.	11.075	1,8	455.812	6,2	41,2
1991.	11.282	-1,6	463.141	1,6	41,1
1992.	11.647	3,2	502.938	8,6	43,2
1993.	11.768	1,0	512.523	1,9	46,6
index 1993./1981.					
sobe = 135,2 dolasci = 178,8 korištenje soba = 141,6					
Prosječna godišnja stopa rasta (%) 1981.-1993.					
sobe = 2,5 dolasci = 5,0 korištenje soba = 2,9					

1 cf. bilješka 16.

*Izvor: Obradeno i izračunano prema podacima iz Yearbook of
Tourism Statistics (1986.), vol. I, 15., WTO; Yearbook of Tourism
Statistics (1992.), 34.; Yearbook of Tourism Statistics (1995.), 4.*

Tabela 6.

**UDJEL (%) POJEDINIHIH PODRUČJA U HOTELSKIM
KAPACITETIMA (SOBE) I DOLASCIMA INOZEMNIH TURISTA**

Područje	1989.		1993.	
	sobe ¹	dolasci	sobe ¹	dolasci
EUROPA	45,9	63,2	44,3	60,1
Sred. i ist. Europa	3,9	9,3	2,9	12,7
Sjeverna Europa	6,6	6,0	5,3	5,7
Južna Europa	18,2	21,0	18,2	17,4
Zapadna Europa	16,0	25,4	16,4	22,5
Istočni Mediteran ²	1,2	1,5	1,5	1,8

Nastavak na slijedećoj stranici

Nastavak tabele 6

AFRIKA	2,9	3,2	3,2	3,6
Istočna Afrika	0,4	0,6	0,5	0,7
Središnja Afrika	0,4	0,1	0,3	0,0
Sjeverna Afrika	1,1	1,8	1,4	1,7
Južna Afrika	0,5	0,4	0,4	0,9
Zapadna Afrika	0,5	0,3	0,6	0,3
AMERIKE	38,4	20,3	37,6	20,3
Karibi	1,2	2,5	1,3	2,5
Središnja Amerika	0,3	0,4	0,4	0,4
Sjeverna Amerika	32,6	15,5	31,7	15,1
Južna Amerika	4,3	1,9	4,2	2,3
ISTOČNA AZIJA I PACIFIK	10,4	10,8	12,4	13,6
Sjeveroistočna Azija	5,2	5,6	6,2	7,6
Jugoistočna Azija	3,4	4,1	4,2	4,7
Australazija	1,7	0,7	1,8	0,8
Malanezija	0,1	0,1	0,1	0,1
Mikronezija	0,0	0,2	0,1	0,3
Polinezija	0,0	0,1	0,0	0,1
JUŽNA AZIJA	1,0	0,7	1,1	0,7
SREDNJI ISTOK	1,5	1,8	1,4	1,7
SVIJET	100,0	100,0	100,0	100,0

1 cf. bilj. 16., 2 obuhvaća Cipar, Izrael i Tursku

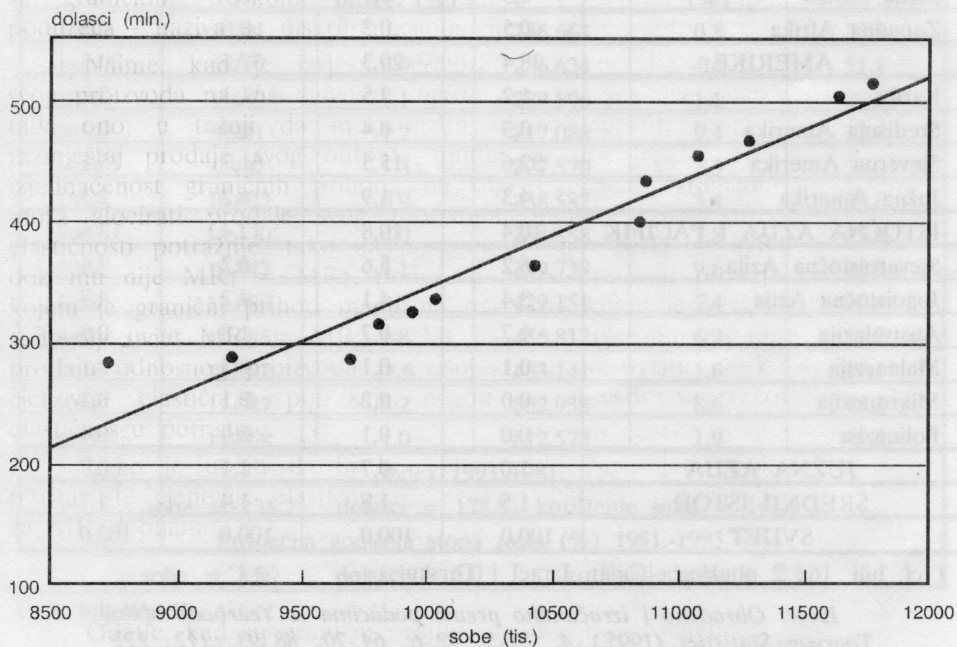
Izvor: Obradeno i izračunano prema podacima iz Yearbook of Tourism Statistics (1995.), 4., 20.-5., 42.-6., 64.-70., 88.-93., 112., 122.

Podaci u tab. 5 i dijagram rasipanja (graf. 1.) pokazuju da, i uz bolje korištenje kapaciteta (dolasci po sobi), rast hotelskih soba prati dolazke inozemnih turista ($r=0,9651$ i $r^2=0,9314$).¹⁷

¹⁷ Koeficijent korelacije (r) i koeficijent determinacije (r^2) su izračunani na temelju podatka iz tabl. 5.

Grafikon 1.

DOLASCI INOZEMNIH TURISTA I HOTELSKI KAPACITETI (SVIJET 1981.-1993.)

Izvor: Izradeno prema podacima iz izvora nevedenih u tabl. 5.

Iz tab. 6. vidi se da su "jača" područja u hotelskim kapacitetima zastupljenija u dolascima turista, što je logična posljedica odnosa potražnje i ponude.

U tom sklopu treba, kao argument, navesti i činjenicu da su vodeća odredišta (zemlje) u svijetu "prve" i po smještajnim kapacitetima (tab. 7.)

EUROPA	45,9	63,2
Sred. i ist. Europa	3,9	9,3
Severna Europa	6,6	6,0
Jadna Europa	18,2	24,0
Zapadna Europa	18,0	23,9

Tabela 7.

VODEĆE ZEMLJE U DOLASCIMA INOZEMNIH TURISTA I NJIHOVI HOTELSKI KAPACITETI

ZEMLJA	DOLASCI						SOBE ¹		
	1993.			1980.			1990		
	mln.	rang	udjel svijet = 100 (%)	mln	rang	udjel svijet = 100 (%)	tis.	rang	udjel svijet = 100 (%)
Francuska	60,1	1	11,7	30,1	1	10,6	550,0	6	4,8
SAD	45,8	2	8,9	22,5	3	7,9	3.033,0	1	26,5
Španjolska	40,1	3	7,8	23,4	2	8,2	603,0	4	5,3
Italija	26,4	4	5,2	22,1	4	7,8	938,1	2	8,2
Mađarska ²	22,8	5	4,5	9,4	10	3,3	24,4	51	0,2
V. Britanija	19,5	6	3,8	12,4	7	4,4	575,0	5	5,0
Kina	19,0	7	3,7	3,5	15	1,2	293,8	9	2,6
Austrija	18,3	8	3,6	13,9	5	4,9	317,8	8	2,8
Poljska ²	17,0	9	3,3	5,7	12	2,0	273,9	11	2,4
Meksiko	16,5	10	3,2	11,9	8	4,2	333,5	7	2,9
Ukupno	285,5	-	55,7	154,9	-	54,5	6.942,5	-	60,7

1 cf. bilj. 16.

2 podaci nisu pouzdani ni za dolaske niti za sobe

*Izvor: Obradeno i izračunano na temelju podataka iz Yearbook of
tourism Statistics (1995.), 12.; Yearbook of Tourism Statistics (1992.),
146.-49.*

Vidi se, naime, iz tab. 7. da su od deset vodećih zemalja po dolascima inozemnih turista osam vodeće i po hotelskim kapacitetima. U tom "kolu" nisu jedino Mađarska i Poljska za koje su podaci inače dvojbeni, jer očito, ako se pogleda unatrag, ni u dolascima niti u hotelskim kapacitetima nešto ne "štima". Unatoč demokratskim promjenama i logičnim ekonomskim pomacima u tim dvjema zemljama takvi "rezultati" po svemu sudeći ipak u znatnoj mjeri proizlaze iz metodoloških neusklađenosti u statističkom praćenju.

Obrazloženju tvrdnje "obostranog prožimanja turističke potražnje i ponude" moglo bi se prigovoriti što se uzimaju samo hotelski kapaciteti (obuhvat kako je navedeno u bilj. 16.) u kojima borave i domaći turisti, a ne razmatraju i komplementarni objekti za smještaj. Prigovoriti bi se moglo i neuzimanju u obzir strukturnih značajki i odnosa u inozemnom turizmu (razlozi putovanja, odredište u koje se putuje, vrijeme putovanja, način putovanja, tko i kako putuje, duljina boravka), što sve, i to različitim intenzitetom, utječe na vezu između dolazaka i hotelskih soba.

Međutim, unatoč svim spomenutim manjkavostima, pristup je prihvatljiv a i tvrdnja također, jer ipak prosječno glavnina inozemnih turista boravi u hotelima, odnosno noćenja inozemnih turista prosječno prevladavaju u ukupnim noćenjima koja bilježe osnovni smještajni kapaciteti (tab. 8.).

Tabela 8.

UDJEL DOLAZAKA INOZEMNIH TURISTA U HOTELSKE KAPACITETE U UKUPNIM DOLASCIMA TE KATEGORIJE TURISTA I UDJEL NJIHOVIH NOĆENJA U UKUPNO OSTVARENIM NOĆENJIMA U TOJ VRSTI SMJEŠTAJA (1993.)

Zemlja	Dolasci (%)	Noćenja (%)
Australija	40,1 ¹	22,5
Austrija	71,4	79,5
Belgija	58,0	72,7
Danska	56,0 ¹	51,1
Finska	-	24,5
Francuska	43,7	39,3
Grčka	-	75,2
Italija	67,9	34,4
Nizozemska	66,5	51,1
Njemačka	84,1	15,5
Norveška	-	32,5
Portugal	40,0	68,5
Španjolska	32,3	60,2
Švedska	49,1 ¹	20,1
Švicarska	58,3	60,7
Turska	64,0	62,5

1 odnos noćenja inozemnih turista ostvaren u hotelskim kapacitetima prema ukupno ostvarenim noćenjima u svim oblicima smještaja tih turista

Izvor: Izračunano prema podacima iz *Tourism Policy and International Tourism in OECD Countries 1992.-1993.* (1995.), OECD, Paris, 137.-97.; *Yearbook of Tourism Statistics* (1995.), 12. (za dolaske), *Tourism Policy ... 1992.-1993.*, 96. (za noćenja)

Turističkim kretanjima pridonosi i sve veća sklonost svjetskog stanovništva inozemnom turizmu (tab. 9.).

Tabela 9.

SKLONOST SVJETSKOG STANOVNIŠTVA INOZEMNOM TURIZMU

Godina	Dolasci inozemnih turista (mln.)	Stanovništvo svijeta (mln.)	Sklonost inozemnom turizmu (%)
1965.	113	3.296	3,43
1970.	166	3.632	4,57
1975.	222	3.967	5,60
1980.	284	4.432	6,41
1985.	328	4.837	6,78
1990.	456	5.333	8,55
1992.	503	5.480	9,18
1994.	531	5.664	9,38

Izvor: Obradeno i izračunano na temelju podataka iz Yearbook of Tourism Statistics (1995.), 2 (za dolaske); SGJ-70., 602.; SGJ-73., 638.; SGJ-79., SLJH-94., 615.: World Book Encyclopedia (1994.), vol. 15, 672. (za stanovništvo)

Podaci doista pokazuju svjetski prosjek, ali je očito da se stupanj sklonosti inozemnom turizmu izražen u ovom radu kao

$$ITP = ITA / P \times 100 \quad (1)$$

gdje je

ITP = sklonost inozemnom turizmu (international tourism propensity)

ITA = dolasci inozemnih turista (international tourist arrivals)

P = svjetsko stanovništvo (world's population) u posljednjih 30 godina povećao, te da vremenska komponenta te pojave (trend) ima uzlazni smjer.

Turistička se potražnja u znanstvenoj literaturi izražava na različite načine - drukčijim sadržajima i oblicima.

Navest će se ovdje samo dva izraza koja su, čini se, posebno interesantna zbog pripadajućih im elemenata, odnosno sličnosti u pristupu kakav je dan u ovom radu (formula 1.).

Prvi je određen matematičkim izrazom, tj. formulom

$$DA_{ij} = M.T.F.W. / R \quad (2)$$

gdje je

DA = sadašnja potražnja (actual demand)

ij = iz emitivnog područja i za odredište j

M.T.F.W. = osoba (man) - vrijeme (time) - novac (finance) - želja (will)

R = odbojnost ili otpor (resistence) zbog različitih razloga kao primjerice udaljenost, cijene, konkurencija, politička nestabilnost, loša predodžba, nedostatak potrebne infrastrukture, opreme, objekata i sl.¹⁸

Očito je da se model (2) temelji na odnosu podupirućih i zaustavljajućih činitelja turističke potražnje. Problem je pokušaja takvog izražavanja potražnje u tome što se u "obračun" uzimaju brojni elementi od kojih su mnogi više ili manje apstraktnog sadržaja, pa je upitna njihova realna kvantifikacija a time i modelski utjecaj.

Budući da je turizam izravno vezan za putovanja, u drugom je izrazu (3, 4, 5) putovanje osnovna veličina. Turistička se potražnja, koristeći temeljnu varijablu, izražava trima kategorijama - neto sklonošću putovanju (3), bruto sklonošću putovanju (4) i učestalošću putovanju (5).¹⁹

Pojedine se kategorije izražavaju na način:

$$\text{neto sklonost putovanju} = p/P \times 100 \quad (3)$$

gdje je

p = broj osoba u zemlji ili populacijskoj skupini koje su bar jedanput putovale u određenom razdoblju (godini, mjesecu...)

P = broj stanovnika u zemlji ili osoba u skupini

$$\text{bruto sklonost putovanju} = T_p / P \times 100 \quad (4)$$

gdje je

T_p = broj ostvarenih putovanja u zemlji ili populacijskoj skupini

P = broj stanovnika u zemlji ili osoba u skupini

i

18 Prema Wahab, S. (1975.), *Tourism Management*, Tourism International Press, London, 91.-2.

19 Prema Schmidhauser, H. (1975.), *Travel propensity and travel frequency*, u A. Burkart, S. Medlik (eds.), *The Management of Tourism*, Heinemann, London, 53.-60.; isti autor (1976.), *The Swiss travel market and its role within the main tourist generating countries of Europe*, *Tourist Review*, 31 (4), 15.-18.

$$\text{učestalost putovanja} = \frac{T_p}{p} = \frac{\text{bruto sklonost putovanju}}{\text{neto sklonost putovanju}} \quad (5)$$

Na temelju izloženog bi se moglo zaključiti kako na turističku potražnju (njezin porast ili pad) utječe kretanje neto sklonosti putovanju, bruto sklonosti putovanju, učestalosti putovanja. Međutim, empirijska istraživanja pokazuju da manje promjene tih kategorija nemaju primjetniji utjecaj na potražnju, što znači da veza nije jaka.²⁰

Razloge tome treba tražiti u odabranim elementima u modelu, jer svako putovanje nije samo po sebi turističko. Da li je ili nije turističko ovisi, dakako, o udaljenosti na koju se putuje, vremenskom trajanju toga putovanja i motivima odnosno uzrocima putovanja.

Pored toga treba posebno istaći brojnost te složenost činitelja potražnje, kao i različitost i promjenjivost u snazi djelovanja svakog posebice.

Zato se svaki pokušaj pojednostavljenja takve strukture odražava na preciznost u iskazu turističke potražnje, njezinom prognoziranju.

Potvrde iznesenoj tvrdnji su i prethodno navedeni rezultati empirijskih istraživanja.

2. ZNAČAJKE

Unatoč istaknutoj činjenici kako je očigledna prostorna redistribucija svjetskog inozemnog turizma može se ipak zaključiti: 1. da su razvijenija, dakle bogatija područja u svijetu, glavna turistička izvorišta i 2. da su ekonomski moćnija odredišta ujedno i privlačnija turistima.

Kao argument toj tvrdnji mogu se uzeti podaci iz tab. 10.

²⁰ Cf. Pearce, D. (1994.), *Tourist Development*, 2nd edn, Longman, Harlow, 112.

Tabela 10.

PROSTORNI RAZMJETAJ SVJETSKOG TURIZMA, EKONOMSKE
MOĆI I BITNIH RAZVOJNIH ČINITELJA (%)

Područje	Dolasci inoz. turista		BDP		Stanovništvo (1994.)	Površina
	1989.	1993.	1987.	1991.		
EUROPA	63,2	60,1	44,1	44,2	13,5	18,3
Sred. i ist. Europa	9,3	12,7	7,4	5,0	4,8	14,5
Sjeverna Europa	6,0	5,7	8,0	8,5	1,6	1,3
Južna Europa	21,0	17,4	8,3	10,0	2,6	1,0
Zapadna Europa	25,4	22,5	19,5	19,6	3,3	0,9
Istočni Mediteran	1,5	1,8	0,9	1,1	1,2	0,6
AFRIKA	3,2	3,6	2,2	1,8	11,5	19,5
Istočna Afrika	0,6	0,7	0,3	0,2	3,8	4,3
Središnja Afrika	0,1	0,0	0,2	0,2	1,5	5,3
Sjeverna Afrika	1,8	1,7	0,7	0,4	1,7	4,4
Južna Afrika	0,4	0,9	0,6	0,6	0,9	1,5
Zapadna Afrika	0,3	0,3	0,4	0,4	3,6	4,0
AMERIKE	20,3	20,3	39,7	38,4	14,3	31,9
Karibi	2,5	2,5	0,5	0,5	0,7	0,2
Sredjošnja Amerika	0,4	0,4	0,2	0,2	0,6	0,4
Sjeverna Amerika	15,5	15,1	35,0	33,6	7,1	17,1
Južna Amerika	1,9	2,3	4,0	4,1	5,9	14,2
ISTOČNA AZIJA I PACIFIK	10,8	13,6	7,4	8,4	32,8	19,1
Sjeveroistočna Azija	5,6	7,6	4,2	4,6	24,3	9,2
Jugoistočna Azija	4,1	4,7	1,5	1,9	8,0	3,1
Australazija	0,7	0,8	1,7	1,8	0,4	6,4
Melanezija	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,4
Mikronezija	0,2	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Polinezija	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
JUŽNA AZIJA	0,7	0,7	4,3	5,4	25,3	6,0
SREDNJI ISTOK	1,8	1,7	2,3	1,8	2,6	5,2
SVIJET	100	100	100	100	100	100

Izvor: Obradeno i izračunano na temelju podataka iz *Yearbook of Tourism Statistics* (1995.), 26., 48., 72., 96., 113., 123. (za dolaske inozemnih turista); *Statistical Yearbook 1992* (1994.), 39th issue, UN, New York, 191.-214. (za BDP); *The World Book Encyclopedia* (1994.), vol. 1.-21. (za stanovništvo i površinu)

Vidi se, naime, da je raspored turističke moći, mjereno dolascima inozemnih turista, gotovo identičan rasporedu ekonomske moći, izražene bruto domaćim proizvodom (BDP). Očito je također da stanovništvo i

površina nisu u proporciji s tim dvama pokazateljima turističke i ekonomske uspješnosti.

Takvi odnosi turizma, ekonomije, stanovništva i teritorijalne dimenzije su u skladu s dobro poznatim rasporedom "snaga" u svijetu.²¹

Ako bi geografska veličina svake zemlje bila razmjerna njezinom udjelu u svjetskom inozemnom turizmu, onda bi se turistička karta svijeta znatno razlikovala od geografske ili populacijske karte. Prostorno ili populacijski veliki bili bi manji ili gotovo nevidljivi na turističkoj karti i obrnuto; veliki u turizmu nisu toliko veliki mjereno prostornim i populacijskim metrom.²²

Do još uvjerljivijeg argumenta takvoj tvrdnji može se doći raščlambom odnosa na pojedinim područjima svijeta kako ih je uobličila World Tourism Organization u obradi i objavljivanju podataka o svjetskom inozemnom turizmu.

Naime, u svjetskom inozemnom prosjeku ne dolazi u potpunosti do izražaja razmjernost turizma (mjereno dolascima inozemnih turista) i ekonomske snage (izražene BDP-om). Nije u izrazitijoj mjeri naglašena niti nerazmjernost stanovništva i površine prema turizmu i ekonomiji.

Potpuna se slika dobije, a tvrdnje potkrijepe jačim argumentima kada se sagleda, temeljem elemenata koji se koriste u ovoj raščlambi, stanje u dijelovima odnosno podpodručjima i njihov udjel u cjelini (području) - tab. 11. - 14.

Tabela 11.

EUROPA - RAZMJESTA TURIZMA, BDP-a, STANOVNIŠTVA I POVRŠINE PREMA PODRUČJIMA (%)

Područje	Dol. inoz. turista		BDP		Stanovn. (1994.)	Površina
	1989.	1993.	1987.	1991.		
Sred. i ist. Europa	14,7	21,2	16,7	11,3	35,1	79,1
Sjeverna Europa	9,5	9,4	18,2	19,1	11,7	7,1
Južna Europa	33,2	29,0	18,9	22,7	19,4	5,5
Zapadna Europa	40,2	37,4	44,1	44,4	24,7	4,7
Istočni Mediteran	2,4	3,0	2,1	2,5	9,1	3,6
EUROPA	100,0	100	100,0	100,0	100,0	100,0

Izvor: Obradeno i izračunano na temelju podataka iz izvora navedenih u tabl. 10.

21 Cf. Colander, D.C. (1994.), Economics, IRWIN, Boston (etc.), 771.-86.

22 Cf. Industry and Development: Global report 1993/94 (1993.), UNIDO, Vienna, 2.-3.; The World Bank Atlas 1996 (1995.), The World Bank, Washington, 16.-9.

Tabela 12.

AFRIKA - DOLASCI INOZEMNIH TURISTA, BDP, STANOVNIŠTVO I POVRŠINA - PROSTORNI RAZMJETAJ (%)

Područje	Dol. inoz. turista		BDP		Stanovn. (1994.)	Površina
	1989.	1993.	1987.	1991.		
Istočna Afrika	17,8	18,7	13,6	14,1	32,8	22,3
Srednja Afrika	2,5	1,7	9,9	9,3	12,9	27,1
Sjeverna Afrika	57,3	48,0	32,1	23,2	15,1	22,6
Južna Afrika	13,0	23,9	26,0	32,4	7,9	7,6
Zapadna Afrika	9,4	7,7	18,4	21,0	31,3	20,4
AFRIKA	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Izvor: Ibid. tabl. 11.

Tabela 13.

AMERIKE - PROSTORNI RAZMJETAJ INOZEMNOG TURIZMA, BDP-a, I BITNIH ČINITELJA RAZVOJA (%)

Područje	Dol. inoz. turista		BDP		Stanovn. (1994.)	Površina
	1989.	1993.	1987.	1991.		
Karibi	12,4	12,4	1,3	1,2	4,6	0,6
Središnja Amerika	1,7	2,2	0,5	0,4	4,2	1,3
Sjeverna Amerika	76,4	74,3	88,1	87,6	49,7	53,3
Južna Amerika	9,5	11,1	10,1	10,8	41,5	44,6
AMERIKE	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Izvor: Ibid. tabl. 11.

Tabela 14.

ISTOČNA AZIJA I PACIFIK - UDJEL POJEDINIH PODRUČJA U INOZEMNOM TURIZMU, BDP-u, STANOVNIŠTVU I PROSTORU

Područje	Dol. inoz. turista		BDP		Stanovn. (1994.)	Površina
	1989.	1993.	1987.	1991.		
Sjeveroist. Azija	52,3	56,3	55,6	55,3	73,9	48,0
Jugoistočna Azija	37,6	34,7	20,7	22,6	24,6	16,1
Australazija	6,4	6,0	22,8	21,4	1,2	33,6
Melanezija	0,9	0,6	0,6	0,5	0,3	2,3
Mikronezija	2,2	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Polinezija	0,6	0,4	0,3	0,2	0,0	0,0
IST. AZIJA I PACIFIK	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Izvor: Ibid. tabl. 11.

Podaci za Europu, Afriku, Amerike, istočnu Aziju i Pacifik uvjerljivo pokazuju da u ekonomski razvijenije regije tih područja dolazi više inozemnih turista. Dakle, ekonomski razvijeniji privlače više turista koji opet dolaze najviše iz najrazvijenijih zemalja. To znači da bogatiji uglavnom zatvaraju krug između sebe, a siromašniji još uvijek ostaju na rubu i ekonomije i turizma.²³

Ekonomski nerazvijene regije su u dvostruko nepovoljnom položaju; 1. nedostaje im novac čak i za osnovne životne potrebe, a nekmoli za turističku potrošnju, koja je inače elastična²⁴ i 2., što je još nepovoljnije, nemaju kapitala kojim bi izgradile turizmu potrebnu infrastrukturu, opremu i objekte.²⁵

Na temelju izloženih činjenica možda bi se moglo zaključiti kako je međunarodni turizam došao u "slijepu ulicu". Međutim, to nije tako.

Istina je, doista, da se usporava rast inozemnog turizma, te da se ta vrsta turizma prostorno preraspodjeljuje, kao posljedica turističkog "umora" razvijenih i ekonomskog napretka sve većeg broja zemalja u razvoju.

Velike su turističke "rezerve" i na jednoj i na drugoj strani. Primjerice, početkom 90-ih čak 70% Njemaca (zapadni), koji su išli na glavni godišnji odmor, putovali su izvan zemlje, ali tek oko 37% Britanaca, i samo 16% Francuza²⁶

Istraživanja iz druge polovice 80-ih u Europskoj zajednici (u europokoj 12-orici) pokazuju kako postoji korelacijska veza između razine BDP-a (BDP per capita) i odlazaka na odmor (četiri noći i više)²⁷ Veza, doduše, nije naglašeno jaka, jer je koeficijent korelacije $r = 0,77$ a koeficijent determinacije $r^2 = 0,60$, ali je očito što pokazuje dijagram rasipanja, da se u bogatijim zemljama i iz bogatijih zemalja više putuje.

Pored toga na turizam utječu i brojna obilježja stanovništva, odnosno pučanstva, kao što su npr. prihodi, socijalni status, posao, dob, stanje u

23 Zemlje u razvoju sudjelovale su (u odnosu na svijet)

- u dolascima inozemnih turista 1980. g. 19,6%, 1993 g. 24,6%.
- u приходима od inozemnog turizma 1980. g. 26,6%, 1993. g. 27,0%.
- u izdacima za inozemni turizam 1980. g. 23,1%, 1993. g. 14,2% (cf. supra, bilj. 12., p. 97. i bilj. 13., p. 9.)

24 Cf. Crouch, G. I., Shaw, R. N. (1992.), International tourism demand a meta - analytical integration of research findings, 175.-207., u P. Johnson, B. Thomas (eds.), Choice and Demand in Tourism, Mansell London; Witt, C. A., Witt, S. F. (1994.), Demand elasticities, 522.-29., u S. F. Witt, L. Mouthino, Tourism Marketing and Management Handbook, 2nd, Prentice Hall, New York (etc.)

25 Cf. Bramwell, B., Lane, B. (1993.), Sustainable tourism; an evolvin global approach, Journal of Sustainable Tourism, 1 (1), 6.-16.

26 Cf. Pearce, D. (1995.), Tourism Today a Geographical Analysis, 2nd. edn. Longman, Harlow, 29.

27 Ibid. 24.

obitelji, uvjeti stanovanja ali i državna politika koja se tiče turizma²⁸ - stupanj slobode izlaska iz zemlje i ulaska u pojedine zemlje, valutna ograničenja, konverzija valuta.

Danas su u svijetu prisutne pozitivne promjene svih navedenih elemenata - strukturnih obilježja, što će svakako utjecati na daljnji rast inozemnog turizma.

Proces demokracije, te s tim u svezi i ekonomskog napretka, zahvatio je gotovo sva područja svijeta. Daleki istok, jugoistok Azije, Južna Amerika, istočna Europa, dio Afrike sve su ekonomski uspješniji a time turistički izdašniji i privlačniji. Interes kapitala razvijenih za ulazak na područja zemalja u razvoju stalno se povećava a to će svakako pridonijeti općem napretku, i dakako, razvoju turizma.²⁹

3. PRIHODI

U posljednje 44 godine nominalni su prihodi od međunarodnog turizma rasli 7,6 puta brže od dolazaka (indeks prihoda 1994./1950.= 15.989,5 dolazaka 2.101,8). Samo je u jednoj godini (1982.) zabilježena stopa pada (-6,4%). Uočljive su izrazite razlike u godišnjim promjenama i u pravilu naizmjenična razdoblja od 3-5 godina visokih godišnjih stopa rasta i kraća razdoblja (1-2 godine) u kojima su stope znatno niže.³⁰

Uzroke takvim kretanjima treba svakako tražiti u većem ili manjem rastu turističkog prometa, te, s tim u svezi, i povećanoj turističkoj potrošnji. Međutim, rast prihoda u nominalnom izrazu utječu i promjene cijena svih elemenata potrošnje, kao i intervalutarni odnosi,³¹ budući se u svjetskoj

28 Hall, C. M. (1994.), *Tourism and Politics*, John Wiley and Sons, Chichester, 59. -91.

29 U kumulativu izravnih investicija u inozemstvo (1993. 2125 mlrd. USD) gotovo 4/5 otpada na razvijene zemlje a samo nešto više od 1/5 na zemlje u razvoju. Pozitivno je što se odnosi mijenjaju u korist zemalja u razvoju; njihov je udjel sve veći, a godišnja stopa rasta znatno nadmašuje investicije u razvijene. Takvim će kretanjima doprinos dati i koncem 1993. (formalno početkom 1994.) okončana Urugvajska runda (GATT sporazum) - izračunano na temelju podataka iz World Investment Report 1994 (1994.), UN, New York, 19., 278.

30 Prema WTO (1995.), 2.

31 Koliki su mogući utjecaji intervalutarnih promjena na prihode od turizma, koji se iskazuju nominalno u USD, najbolje pokazuju promjene tečajeva svjetskih valuta (cf. International Financial Statistics Yearbook, 1995., IMF, 4.)

turističkoj statistici vrijednosti iskazuju u američkim dolarima.³² Ako bi se računao realni rast prihoda onda bi godišnje promjene bile niže, a u više godina zabilježen pad realnih prihoda.³³

Na temelju tih činjenica može se zaključiti kako je u svjetskom turizmu naglašenija masovnost nego rastrošnost. Više je, dakle, onih koji žele putovati i putuju nego onih među njima koji mogu ili hoće za to što im se nudi potrošiti više novaca. Pored toga na relativno manje prihode utječe i ponuda koja svoje usluge nudi po nižim cijenama, kako bi u konkurentskim uvjetima privukla više turista, i po zakonitostima mase, uz niže jedinične cijene ostvarila solidne prihode.

Na turistička kretanja (dolaski i prihodi) utječu ekonomske prilike u svijetu (tab. 15.), a najviše stanje ekonomije u najvažnijim emitivnim zemljama. U prosperitetnim se razdobljima općenito povećava potrošnja, što se odražava i na rast turističke potrošnje, turističkih izdataka i prihoda, koja ima sve veći udjel u osobnoj finalnoj potrošnji.³⁴

32 Iz pregleda godišnjih kretanja cijena u turizmu 17. zemalja OECD od 1988. do 1993. vidi se da je svake godine u gotovo svim zemljama zabilježen rast cijena u svih 102 "slučaja". (17 zemalja x 6 godina) samo je u tri ostvaren pad cijena (u hotelima) - cf. Tourism Policy ...1992-1993-OECD, 106.

33 Procjena je autora (na temelju podataka o prosječnoj godišnjoj stopi inflacije u pojedinim zemljama iz The World Bank Atlas 1996. (1995.), The World Bank, Washington, 16-9. i godišnjih promjena intervalutarni odnosa-tečajeva nacionalnih valuta prema USD - iz International Financial Statistics, November 1995, IMF, Washington, 4., 78. ff.) da najmanje u godinama nominalnog rasta prihoda ispod 5% zapravo nije bilo realnog rasta, tj. da je ostvaren realni pad prihoda od turizma. Po tom kriteriju "minus" je bio 1968., 1981., 1983., 1985., 1991., i 1993. (prema WTO, 1995., 2.)

34 U europskim zemljama OECD udjel je izdataka za putovanja u osobnoj finalnoj potrošnji bio: 1989. 2,9%, 1990. 3,0%, 1991. 2,9%, 1992. 3,0%, 1993. 3,0%; U Sjevernoj Americi (SAD, Kanada, Meksiko) 1989. 1,2%, 1990. 1,3%, 1991. 1,3%, 1992. 1,3%, 1993. 1,2%; u Aziji i Pacifiku (Australija, Japan, Novi Zeland) 1989. 1,5%, 1990. 1,6%, 1991. 1,4%, 1992. 1,4%, 1993. 1,2%, a u svim zemljama OECD prosječno 1989. 1,9%, 1990. 2,0%, 1991. 1,9%, 1992. 2,0%, 1993. 1,9% (prema OECD, 1994, 106.; OECD, 1995., 77.)

Tabela 15.

PROSJEČNE GODIŠNJE STOPE RASTA (%) DOLAZAKA
INOZEMNIH TURISTA, PRIHODA (NOMINALNIH) OD
INOZEMNOG TURIZMA I BDP-A (SVIJET)

Razdoblje	Dolasci	Prihodi	BDP ¹
1965.-1968.	5,1	8,9	4,8
1968.-1971.	10,9	11,6	4,2
1971.-1974.	4,8	17,5	4,3
1974.-1977.	6,6	18,0	3,6
1977.-1980.	4,5	22,8	3,7
1980.-1983.	0,7	-0,6	1,6
1983.-1986.	5,3	11,6	4,0
1986.-1990.	7,7	16,7	3,6
1990.-1994.	3,9	6,5	2,9
1965.-1994.	5,5	31,6	3,6

1 stope (%) realnog rasta

Izvor: Obradeno i izračunano na temelju podataka iz Yearbook of Tourism Statistics (1995.), 2. (za dolaske i prihode); International Financial Statistics Yearbook (1995.), International Monetary Fund, Washington, 8. (za BDP)

Naime, u ekonomski razvijenim zemljama, koje su ujedno i najveća turistička izvorišta, mijenja se odnos prema potrošnji na putovanjima, a te promjene idu u prilog turizmu. Želje za putovanjem sve se više pokazuju jačima od drugih oblika potrošnje, pa im se u praktičnom životu i pretpostavljaju bez obzira na cijenu.³⁵ Odmor, razonoda, rekreacija za mnogobrojne je već nepovrjedivo pravo, a njegovo oživotvorenje omogućuje stalni porast prihoda i slobodnog vremena, te organizirana, raznovrsna, primamljiva i prihvatljiva ponuda.

Kretanja se prihoda razlikuju po pojedinim područjima i razdobljima, ali temeljne su odrednice gotovo zajedničke za sve. Iznimke su jedino regije ugrožene ratom i terorizmom (tab. 16).

³⁵ Cf. supra, bilj. 12., p. 94.

Tabela 16.

PROSJEČNE GODIŠNJE STOPE RASTA PRIHODA (NOMINALNIH)
OD INOZEMNOG TURIZMA

Razdoblje	Svijet	Europa	Afrika	Amerike	Azija i Pacifik	Južna Azija	Srednji istok
1950.-1960.	12,6	15,9	10,7	8,7	20,6	19,3	6,5
1960.-1970.	10,1	11,0	7,1	6,9	18,9	11,1	21,1
1965.-1970.	9,1	8,9	11,5	7,4	21,8	6,5	7,0
1970.-1980.	19,1	18,7	18,9	18,1	22,9	31,5	24,3
1975.-1980.	20,4	18,9	16,4	19,9	31,9	36,3	32,0
1980.-1990.	9,7	8,6	6,8	10,6	16,2	2,5	3,9
1985.-1990.	17,6	18,2	15,0	15,6	24,8	7,1	1,2
1990.-1994.	6,5	4,7	4,5	8,3	11,0	5,3	-7,9
1950.-1994.	24,6	25,1	22,3	23,0	39,0	27,3	23,7

Izvor: Priredeno prema podacima iz *Yearbook of Tourism Statistics* (12995.), 3., 19., 41., 63., 87., 111., 121.

Izrazito se uspješna ali neuspješna razdoblja gotovo podudaraju na svim područjima, a odstupanja u intenzitetu promjena proistječu iz razlika u ponudi, potražnji te ekonomskih značajki.

Promjene u turističkoj regionalizaciji svijeta potvrđuje i prostorni razmještaj prihoda od međunarodnog turizma, što je zapravo posljedica takvih promjena (tab. 17.).

Tabela 17.

PRIHODI (NOMINALNI) OD INOZEMNOG TURIZMA PREMA
PODRUČJIMA

Područje	1980.		1991.		1993.		Ø god. stopa rasta 80.-93.
EUROPA	61.310	59,5	139.448	52,1	153.147	49,8	7,3
Sred. i ist. Europa	1.364	1,3	5.066	1,9	8.327	2,7	15,0
Sjeverna Europa	11.115	10,8	23.789	8,9	24.012	7,8	6,1
Južna Europa	19.528	19,0	44.845	16,8	49.761	16,2	7,5
Zapadna Europa	27.870	27,0	60.762	22,7	63.537	20,7	6,5
Istočni Mediteran	1.423	1,4	4.986	1,8	7.465	2,4	13,5
AFRIKA	2.711	2,6	4.957	1,9	5.841	1,9	6,1
Istočna Afrika	452	0,4	1.086	0,4	1.273	0,4	8,3
Središnja Afrika	117	0,1	109	0,1	110	0,0	-0,5
Sjeverna Afrika	1.165	1,1	1.829	0,7	2.415	0,8	5,8
Južna Afrika	697	0,7	1.330	0,5	1.406	0,5	5,6

Nastavak na slijeđoj stranici.

Nastavak tabele 17.

Zapadna Afrika	280	0,3	603	0,2	637	0,2	6,5
AMERIKE	25.374	24,6	76.726	28,7	90.317	29,4	10,3
Karibi	3.483	3,4	8.930	3,3	10.903	3,6	9,2
Središnja Amerika	500	0,5	1.001	0,4	1.323	0,4	7,8
Sjeverna Amerika	17.735	17,2	60.151	22,5	69.685	22,7	11,1
Južna Amerika	3.656	3,6	6.644	2,5	8.406	2,7	6,6
ISTOČNA AZIJA I PACIFIK	8.648	8,4	40.134	15,0	51.708	16,8	14,8
Sjev. ist. Azija	3.873	3,8	18.563	6,9	24.755	8,1	15,3
Jugoist. Azija	3.140	3,1	13.941	5,2	18.996	6,2	14,9
Australazija	1.178	1,1	5.505	2,1	5.820	1,9	13,1
Melanezija	146	0,1	369	0,1	412	0,1	8,3
Mikronezija	240	0,2	1.547	0,6	1.469	0,5	15,0
Polinezija	71	0,1	209	0,1	256	0,1	10,4
JUŽNA AZIJA	1.549	1,5	1.974	0,7	2.186	0,7	2,7
SREDNJI ISTOK	3.470	3,4	4.280	1,6	4.172	1,4	1,4
SVIJET	103.062	100	267.519	100	307.371	100	8,8

1 nisu uključeni prihodi od međunarodnog prijevoza

Izvor: Obradeno i izračunano prema podacima iz Yearbook of Tourism Statistics (1995.), 6.

U posljednjih je desetak godina po prihodima relativno najuspješnija istočna Azija i Pacifik dok je udjel svih drugih područja smanjen (tab. 18). Ne potvrđuje li i ta činjenica tezu da ekonomska uspješnost pridonosi i turističkoj probitačnosti?

Tabela 18.

PROMJENE UDJELA (%) PODRUČJA U PRIHODIMA
(NOMINALNIM) OD INOZEMNOG TURIZMA

Područje	1984.	1994.	Promjene (% udjela)
Europa	52,54	50,32	-2,22
Amerike	28,93	28,44	-0,49
Afrika	2,28	1,86	-0,42
Srednji istok	4,14	1,09	-3,05
Južna Azija	1,38	0,72	-0,66
Ist. Azija i Pacifik	10,73	17,57	+6,84
Svijet	100,00	100,00	0,00

Izvor: Obradeno i izračunano na temelju podataka iz Yearbook of Tourism Statistics (1995.), 2., 18., 40., 62., 86., 110., 120.

Prihodi su od inozemnog turizma zapravo potrošnja nerezidenata ili izvoz receptivne zemlje na vlastitom - domaćem tržištu, što je zbog niza ekonomskih, pravnih i tehničkih razloga povoljnija okolnost u odnosu na "klasičan" izvoz.

Zbog toga sve zemlje s velikom zainteresiranošću prate kretanja i priželjkuju rezultate koji će pridonijeti rasterećenju bilance plaćanja u oba pravca; prihode od nerezidenata i turističke izdatke rezidenata.

Prihodi od međunarodnog turizma u nominalnom izrazu brže rastu od tekuće vrijednosti robnog izvoza, pa je turizam sve utjecajniji čimbenik svjetske ekonomije. Kao dokaz toj tvrdnji može poslužiti činjenica da je iz godine u godinu povoljniji odnos između prihoda od inozemnog turizma i izvoza roba. (tab. 19.)

Tabela 19.

**PRIHODI OD INOZEMNOG TURIZMA I IZVOZ ROBE
(NOMINALNE VRIJEDNOSTI, SVIJET)**

Godina	Prihodi (mlrd. USD) ¹	Izvoz (mlrd. USD)	Odnos prihoda i izvoza (%)
1965.	11,6	184,1	6,30
1970.	17,9	312,0	5,74
1975.	40,7	873,0	4,66
1980.	103,1	1.985,0	5,19
1981.	105,2	1.970,0	5,34
1982.	98,5	1.842,0	5,35
1983.	101,0	1.901,0	5,31
1984.	111,0	1.901,0	5,84
1985.	116,1	1.925,5	6,03
1986.	140,6	2.127,0	6,61
1987.	172,5	2.494,0	6,92
1988.	199,5	2.820,8	7,07
1989.	215,6	3.023,0	7,13
1990.	261,0	3.424,1	7,62
1991.	267,5	3.451,6	7,75
1992.	305,0	3.683,6	8,28
1993.	307,4	3.677,0	8,36
1994.	335,8	3.897,6	8,62

1 bez prihoda od međunarodnog prijevoza

Izvor: Priredeno prema podacima iz Yearbook of Tourism Statistics (1992.), 26.; Yearbook of Tourism Statistics (1995.), 2., 4. i vlastitom obračunu

U strukturi svjetske bilance tekućih transakcija, na prihodnoj strani, udjel se usluga stalno povećava.³⁶ Doprinos je međunarodnog turizma u tome znatan.³⁷

Prosječni se prihodi po dolasku u inozemnom turizmu stalno nominalno povećavaju. I pored primjetne nestalnosti očit je trend sve većeg prihoda od međunarodnog turizma u ukupnoj vrijednosti svjetske "proizvodnje" - bruto nacionalnom proizvodu i izvozu usluga (tab. 20.).

36 Struktura (%) svjetske bilance tekućih transakcija (prihodi) kretala se

	1988.	1989.	1990.	1991.	1992.	1993.	1994.
roba	65,6	64,4	63,2	62,1	62,6	62,5	63,9
usluge (uk.)	29,6	31,1	32,0	32,2	32,5	32,8	31,8
transferi	4,8	4,5	4,8	5,7	4,9	4,7	4,3
ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
mlrd. USD	4.113,1	4.530,4	5.272,4	5.490,9	5.832,6	5.806,8	6.401,1

Usluge (ukupno) obuhvaćaju prijevoz, putovanja - turizam, ostale usluge, državne prihode, prihode od rada i prihode od investicija (obrađeno i izračunano prema podacima iz Balance of Payments Statistics Yearbook (1995.), vol. 46, part 2, IMF, Washington, 2.)

37 Na temelju podataka iz Balance of Payments ... (1995.), 15.-41., izračunan je udjel prihoda od putovanja - turizma u svjetskom izvozu usluga I i izvozu usluga II (ukupno) - cf. tabl. 20.

	1988.	1989.	1990.	1991.	1992.	1993.	1994.
usluge I mlrd. USD	653,2	711,4	853,0	904,0	1.017,4	1.019,5	1.100,2
udjel - % putovanja	29,1	29,0	28,9	28,2	28,6	28,9	29,2
usluge II mlrd. USD	1.218,3	1.408,3	1.688,2	1.768,8	1.893,9	1.903,1	2.037,5
udjel - % putovanja	15,6	14,7	14,6	14,4	15,4	15,5	15,8
putovanja (turizam) mlrd. USD	190,1	206,6	246,9	255,1	290,9	294,7	321,1

Tabela 20.

PRIHODI (NOMINALNI) PO DOLASKU, UDJEL PRIHODA OD INOZEMNOG TURIZMA U BNP-U I IZVOZU USLUGA (SVIJET)

Godina	Prihodi po dolasku (USD)	Udjel (%) prihoda od inozemnog turizma u	
		BNP-u ¹	izvozu usluga ¹
1986.	423	0,95	17,06
1987.	480	1,03	17,71
1988.	517	1,07	17,55
1989.	502	1,07	30,57 ²
1990.	572	1,24	30,75
1991.	577	1,22	30,86
1992.	606	1,31	31,13
1993.	599	1,27	26,54
1994.	632 ³	1,24 ⁴	25,66 ⁴

1 nominalne vrijednosti

2 porast udjela za gotovo 75% nije rezultat stvarnog povećanja; radi se o metodološkim razlikama, jer se ranijih godina računani udjel u izvozu ukupnih usluga - usluge II (prijevoz, putovanja-turizam, ostale usluge, državni prihodi, prihodi od rada i prihodi od investicija), a od 1989. godine udjel u samo dijelu usluge - usluge I (prijevoz, putovanja, ostale usluge, državni prihodi) iz čega je rezultirao ranije manji, a od 1989. veći postotak (cf. bilješku 36. i 37.; postoci nisu identični zbog različitih izvora koji su korišteni)

3 izračunao autor

4 procjena autora

Izvor: *yearbook of Tourism Statistic (1992.) 40.; Yearbook os tourism Statistics (1995.) 2., 4.*

Svjetska turistička statistika bilježi prihode od inozemnog turizma u oko 200 zemalja, ali glavninu (1993. 51,6%) toga turističkog "kolača" dijeli samo sedam zemalja i to šest europskih i SAD koje su dominantno na prvom mjestu (tab. 21.).

Uklanjanjem tih i drugih nedostataka u svjetskoj turističkoj statistici, kojih su neki navedeni ranije, podaci bi bili pouzdaniji i uporabljiviji u znanstvenom istraživanju turizma, ali ne kao fenomena, koji to nije, nego kao normalne ekonomske činjenice prepoznatljive po sve većoj turističkoj potrošnji s jakim izravnim i neizravnim utjecajem na svjetsku ekonomiju.

Tabela 21.

ZEMLJE S NAJVEĆIM PRIHODIMA OD INOZEMNOG TURIZMA

Zemlja	Prihodi				Udjel - % (svijet = 100)	
	1993.		1980.		1993.	1980.
	mlrd. USD	rang	mlrd. USD	rang		
SAD	57,6	1	10,1	1	18,8	9,8
Francuska	23,4	2	8,2	2	7,6	8,0
Italija	20,5	3	8,2	3	6,7	8,0
Španjolska	19,4	4	7,0	4	6,3	6,8
Austrija	13,6	5	6,4	7	4,4	6,2
V. Britanija	13,5	6	6,9	5	4,4	6,7
Njemačka	10,5	7	6,6	6	3,4	6,4
Hong Kong	7,6	8	1,3	18	2,5	1,3
Švicarska	7,0	9	3,1	9	2,3	3,1
Meksiko	6,2	10	5,4	8	2,0	5,2
Kanada	5,9	11	2,3	10	1,9	2,2
Singapur	5,8	12	1,4	15	1,9	1,4
Tajland	5,0	13	0,9	25	1,6	0,8
Nozozemska	4,7	14	1,7	14	1,5	1,6
Kina	4,7	15	0,6	34	1,5	0,5
Australija	4,7	16	1,0	22	1,5	0,9
Poljska	4,5	17	0,3	44	1,5	0,3
Portugal	4,2	18	1,1	20	1,4	1,1
Belgija	4,1	19	1,8	11	1,3	1,8
Indonezija	4,0	20	0,2	46	1,3	0,2
Ukupno	226,9	-	74,5	-	73,8	72,3

Izvor: Priredeno na temelju podataka iz *Yeabook of Tourism Statistics* (1995.), 13.

Vodeće zemlje u dolascima inozemnih turista i prihoda od međunarodnog turizma nisu na vrhu ljestvice prosječnih prihoda po turistu. Od dvadeset zemalja s najvećim prihodima tek su četiri (1993.), i to po jedna europska, sjevernoamerička, jugoistočnoazijska i australazijska, između trinaest u kojima je prosječni turist potrošio više od tisuću američkih dolara (tab. 22.).

Tabela 22.

ZEMLJE S PRIHODOM PO INOZEMNOM TURISTU VEĆIM OD TISUĆU USD

Zemlja	Prosječni prihod po dolasku			
	1993.		1980.	
	USD	rang	USD	rang
Danska	1.945	1	1.035	3
Japan	1.848	2	541	18
Filipini	1.703	3	1.317	2
Tajvan	1.591	4	663	14
Australija	1.554	5	921	5
Izrael	1.274	6	871	6
SAD	1.259	7	699	11
Belgija	1.239	8	676	13
Indonezija	1.172	9	701	10
Saud. Arabija	1.129	10	2.865	1
Koreja (J)	1.054	11	550	17
Argentina	1.023	12	697	12
Novi Zeland	1.007	13	616	15

Izvor: Priredeno prema podacima iz *Yearbook of Tourism Statistics (1995.)*, 15.

Takva slika nije rezultat isključivo turističke uspješnosti već prije svega strukturalnih razlika u dolascima i prihodima (putovanje na odmor, službeno putovanje, duljina boravka, mjesto i vrijeme boravka, smještajni objekti, troškovi smještaja, prehrane, trgovina, drugih usluga).

4. IZDACI

Novci koje inozemni turisti potroše su prihodi onih koji im prodaju usluge i proizvode. Iz toga se logično može zaključiti da na razini svijeta, odnosno u svjetskoj turističkoj bilanci, prihodi trebaju biti jednaki izdacima.

U svjetskoj statističkoj praksi nije tako; prihodi su od međunarodnog turizma uvijek veći od izdataka za turizam izvan nacionalnih granica, kao da prihodi dolaze s nekog drugog svijeta. Budući da zasad još nema takvih posjetitelja zaključak je jasan - razlike proistječu iz neujednačene statističke metodologije, tj. zbog različitog obuhvata i registracije prihoda i izdataka. Uklanjanjem tih i drugih nedostataka u svjetskoj turističkoj statistici, od kojih su neki navedeni ranije, podaci bi bili pouzdaniji i uporabljiviji u znanstvenom istraživanju turizma, ali ne kao fenomena, koji to niti nije, nego kao normalne ekonomske činjenice prepoznatljivije po sve većoj turističkoj potrošnji s jakim izravnim i neizravnim utjecajem na svjetsku ekonomiju.

Slika se prostornog razmještaja izdataka za inozemni turizam također mijenja. Najturističnije područje Europe zaostaje u svjetskoj strukturi iako je u nekim njezinim dijelovima zabilježen porast udjela. Slična su kretanja u Africi, južnoj Aziji, Bliskom istoku. Amerike, ali zaslugom sjevernog dijela, više troše. Osobito je rastrošna istočna Azija i Pacifik čemu pridonosi najviše njezin sjevernoistočni; ali s nešto manjim utjecajem, i jugoistočni dio (tab. 23.).

Tabela 23.

IZDACI (NOMINALNI) ZA INOZEMNI TURIZAM PO PODRUČJIMA

Područje	1980.		1991.		1993.		Ø god. stopa rasta 80.-93.
	mln USD ¹	%	mln. USD	%	mln. USD	%	
EUROPA	57.371	56,0	126.917	52,2	138.119	51,3	7,0
Sred. i ist. Europa	784	0,8	1.250	0,5	2.161	0,8	8,1
Sjeverna Europa	12.326	12,0	34.852	14,3	31.811	11,8	7,6
Južna Europa	3.791	3,7	18.460	7,6	21.128	7,8	14,1
Zapadna Europa	39.766	38,8	70.099	28,9	79.639	29,6	5,5
Istočni Mediteran	704	0,7	2.256	0,9	3.380	1,3	12,8
AFRIKA	3.191	3,1	4.465	1,8	4.398	1,6	2,5
Istočna Afrika	377	0,4	473	0,2	587	0,2	3,5
Središnja Afrika	278	0,2	799	0,3	607	0,2	6,2
Sjeverna Afrika	486	0,5	471	0,2	644	0,2	2,2
Južna Afrika	806	0,8	1.291	0,5	1.754	0,7	6,2
Zapadna Afrika	1.244	1,2	1.431	0,6	806	0,3	-3,3
AMERIKE	24.921	24,3	60.639	25,0	67.654	25,1	8,0
Karibi	868	0,8	1.566	0,7	1.714	0,6	5,4
Središnja Amerika	438	0,4	455	0,2	667	0,2	3,3
Sjeverna Amerika	17.681	17,3	52.503	21,6	56.755	21,1	9,4
Južna Amerika	5.934	5,8	6.115	2,5	8.518	3,2	2,8
ISTOČNA AZIJA I PACIFIK	9.597	9,4	45.164	18,6	53.135	19,7	14,1
Sjev. ist. Azija	5.761	5,7	34.005	14,0	39.176	14,5	15,9
Jugoist. Azija	1.516	1,5	5.828	2,4	8.756	3,3	14,4
Australazija	2.283	2,2	5.234	2,2	5.103	1,9	6,4
Melanezija	35	0,0	91	0,0	93	0,0	7,8
Mikronezija	-	-	2	0,0	2	0,0	-
Polinezija	2	0,0	4	0,0	5	0,0	7,3
JUŽNA AZIJA	1.986	1,9	1.922	0,8	2.009	0,8	0,1
SREDNJI ISTOK	5.476	5,3	3.878	1,6	4.018	1,5	-2,4
SVIJET	102.542	100,0	242.985	100,0	269.333	100,0	7,7

¹ nisu uključeni izdaci za međunarodni prijevoz

Izvor: Obradeno i izračunano na temelju podataka iz Yearbook of Tourism Statistics (1995.), 7.

Na računu je svjetske bilance plaćanja dugovna stavka sve "teža" zbog relativno većih izdataka za inozemni turizam. Odnos je između tih izdataka (statističkih) i vrijednosti robnog uvoza (statističkog)³⁸ doista nestalan, ali je u posljednjih trinaest godina (1981.-1993.) došlo do 36,3% promjene u korist turističkih izdataka (tab. 24.).

Tabela 24.

IZDACI ZA INOZEMNI TURIZAM I UVOZ ROBA (NOMINALNE VRIJEDNOSTI, SVIJET)

Godina	Izdaci (mlrd. USD)	Uvoz (mlrd. USD)	Odnos izdataka i uvoza (%)
1981.	98,6	2.043,3	4,82
1982.	93,5	1.910,8	4,89
1983.	92,3	1.874,9	4,92
1984.	92,7	1.985,7	4,67
1985.	98,6	2.014,4	4,89
1986.	125,0	2.205,4	5,67
1987.	156,0	2.565,3	6,08
1988.	186,2	2.918,1	6,38
1989.	198,4	3.143,8	6,31
1990.	243,1	3.559,9	6,83
1991.	243,0	3.542,8	6,86
1992.	276,8	3.796,8	7,29
1993.	269,3	4.100,5	6,57

Izvor: Priredeno na temelju podataka iz *Yearbook of Tourism Statistics* (1986.), 13.; *WTO* (1992.), 32.; *WTO* (1995.), 7. (za izdatke); *UNCTAD Comodity Yearbook 1993. (1993.)*, United Nations, New York, 6.; *UNCTAD Comodity Yearbook 1994 (1994.)*, UN, 6. (za uvoz) i vlastitom obračunu

I na toj negativnoj stavci bilance plaćanja dolazi itekako do izražaja ekonomsko značenje turizma.

Ne postoji niti jedna zemlja u svijetu koja na dugovnoj bilančnoj stavci nema uknjižena plaćanja što proistječu iz putovanja njezinih stanovnika u inozemstvo. Međutim, samo ih je šest (po jedna sjevernoamerička, sjeveroistočnoazijska, sjevernoeuropska, južnoeuropska i dvije zapadnoeuropske) koje "nose" (1993.), skoro 3/5 svjetskih izdataka za

³⁸ U svjetskoj statistici međunarodne trgovine vrijednost je robnog uvoza u pravilu uvijek veća od izvoza jer joj se dodavaju neke usluge (prijevoz, osiguranje); uvoz se obračunava po c. i. f., a izvoz po f. o. b. sistemu.

inozemni turizam. Njihovu ulogu u svjetskom turizmu ti podaci nedvojbeno pokazuju (tab. 25.).

Tabela 25.

ZEMLJE S NAJVEĆIM IZDACIMA ZA INOZEMNI TURIZAM

Zemlje	Izdaci				Udjel - % (svijet = 100)	
	1993.		1980.		1993.	1980.
	mlrd. USD	rang	mlrd. USD	rang		
SAD	40,6	1	10,4	2	15,1	10,1
Njemačka	37,5	2	20,6	1	13,9	20,1
Japan	26,9	3	4,6	6	10,0	4,5
V. Britanija	17,4	4	6,9	3	6,5	6,7
Italija	13,1	5	1,9	12	4,8	1,9
Francuska	12,8	6	6,0	4	4,2	5,9
Kanada	10,6	7	3,1	9	4,0	3,0
Nizozemska	9,0	8	4,7	5	3,3	4,6
Austrija	8,2	9	2,8	10	3,0	2,8
Tajvan	7,6	10	0,8	23	2,8	0,8
Belgija	6,4	11	3,3	8	2,4	3,2
Švicarska	5,8	12	2,4	11	2,1	2,3
Meksiko	5,6	13	4,2	7	2,1	4,1
Španjolska	4,7	14	1,2	21	1,8	1,2
Švedska	4,5	15	1,2	20	1,7	1,2
Koreja (J)	4,1	16	0,4	34	1,5	0,3
Australija	4,1	17	1,7	15	1,5	1,7
Norveška	3,6	18	1,3	19	1,3	1,3
Danska	3,2	19	1,6	17	1,2	1,5
Singapur	3,0	20	0,3	35	1,2	0,3
Ukupno	228,7	-	79,4	-	84,9	77,5

Izvor: Priredeno na temelju podataka iz Yearbook of Tourism Statistic (1995.), 14.

Sudbinu svjetskog međunarodnog turizma u svojim "rukama" ipak "drži" manje od 1/10 zemalja svijeta. Podaci iz tab. 25. pokazuju da je uloga vodeće dvadesetorice, doduše manjim dijelom promjenjivih, danas (1993.) veća uloga nego trinaest godina ranije (1980.), jer na njih već otpada 8,5/10 izdataka.

Više od polovine, po izdacima za inozemni turizam, vodećih dvadeset zemalja ostvaruje negativnu turističku bilancu, tj. ima veće izdatke od prihoda (tab. 26.).

Izvor: Obradeno i izračunano na temelju podataka iz Yearbook of Tourism Statistics (1995.), 7.

Tabela 26.

**BILANCA (TURISTIČKA) ZEMALJA S NAJVEĆIM IZDACIMA ZA
INOZEMNI TURIZAM**

Zemlja	Razlika između prihoda i izdataka za inozemni turizam	
	1993. (mlrd. USD)	1980. (mlrd. USD)
SAD	+17,0	-0,3
Njemačka	-27,0	-14,0
Japan	-23,3	-4,0
V. Britanija	-3,9	0,0
Italija	+7,4	+6,3
Francuska	+10,6	+2,2
Kanada	-4,7	-0,8
Nizozemska	-4,3	-3,0
Austrija	+5,4	+3,6
Tajvan	-4,7	+0,2
Belgija	-2,3	-1,5
Švicarska	+1,2	+0,7
Meksiko	+0,6	+1,2
Španjolska	+14,7	+5,8
Švedska	-1,8	-0,2
Koreja (J)	-0,6	0,0
Australija	+0,6	-0,7
Norveška	-1,9	-0,5
Danska	-1,0	-0,3
Singapur	+2,8	+1,1

*iZVOR: Izračunano prema podacima iz tabl. 21., tabl. 25. i Yearbook
of Tourism Statistics (1995.), 13., 14.*

Za jedno putovanje u inozemstvo najviše potroše Japanci, a samo je dvanaest zemalja iz kojih su (1993.), izdaci po izlasku preko državne granice veći od tisuću SAD \$ (tab. 27.).

Tabela 27.

ZEMLJE S IZDACIMA PO PUTOVANJU U INOZEMSTVO VEĆIM OD TISUĆU USD

Zemlja	Prosječni izdatak po putovanju izvan zemlje			
	1993.		1980.	
	USD	rang	USD	rang
Japan	2.251	1	973	8
Australija	1.809	2	1.269	3
Norveška	1.755	3	818	10
Koreja (J)	1.703	4	1.252	4
Izrael	1.642	5	993	7
Tajvan	1.630	6	1.687	1
Indonezija	1.456	7	1.559	2
Singapur	1.402	8	1.165	5
Tajland	1.359	9	514	16
Belgija	1.300	10	324	18
Novi Zeland	1.254	11	1.029	6
Južna Afrika	1.054	12	810	11

Izvor: Priredeno prema podacima iz Yearbook of Tourism Statistics (1995.), 15.

Nema pouzdanih podataka iz kojih bi se moglo zaključiti kako su turisti iz tih zemalja naročito veliki potrošači. Pored statističkih nedosljednosti i grješaka na takav bi raspored mogli utjecati i čimbenici navedeni na kraju trećeg odjeljka.

5. UTJECAJI

Međunarodni je turizam u svakom slučaju nastup i potvrda pojedinih zemalja na svjetskom tržištu; kao izvoznici usluga i roba kada ugošćuju turiste iz drugih zemalja ili uvoznici ako rezidenti putuju u druge zemlje.

Takve turističke transakcije ostavljaju veće ili manje tragove na stavkama bilance plaćanja, koje su za neke zemlje od životne važnosti a za druge respektabilne bilančne pozicije bez obzira da li je saldo potražni ili dugovni.

Naprijed prikazani odnos prihoda i izdataka prema robnom izvozu i uvozu te izvozu usluga, ali i temeljem makroekonomskim agregatima svjetskom BDP-u i BNP-u pokazuje koliki je ekonomski značaj međunarodnog turizma.

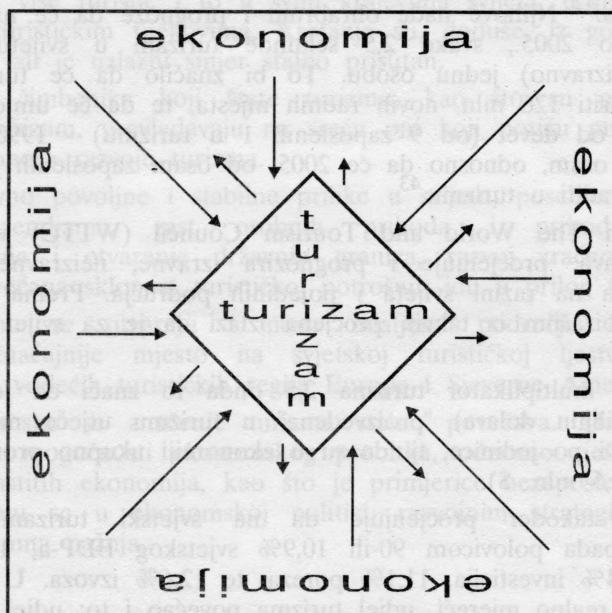
Međutim, inozemni je turizam samo dio, i to manji, ukupnog turizma, pa je gotovo nemoguće posebno izdvojiti sve utjecaje i učinke svakoga dijela posebno. Za takvom raščlambom niti nema potrebe, jer se sav doprinos turizma nacionalnim ekonomijama odražava i na svjetsku

ekonomiju već prema tome kakvi su rezultati i koliki je u njoj udjel pojedinih zemalja.

Uspješniji turizam, kao dio ekonomije, utječe na svjetska ekonomska kretanja, a svaki napredak u ekonomiji snažno pokreće turističke tijekove u svijetu; odnosi su, dakle, interakcijski (slika 1.).

Slika 1.

RECIPROČNO DJELOVANJE EKONOMIJE I TURIZMA

U svijetu je iznimno bogata znanstvena literatura koja se bavi procjenama i ocjenama utjecaja turizma na ekonomiju. Brojni su autori pokušavali izračunati poticajnu snagu na użim nacionalnim područjima, u pojedinim zemljama ili širim regijama.³⁹ Pristupi su različiti, a i dobiveni rezultati. No, poruka je jedinstvena i glasi:

- jaki je utjecaj turizma na nacionalnu ekonomiju,
- u manjim zemljama i slabijim ekonomijama utjecaj je turizma primjetniji,

³⁹ Cf. Pearce, D. (1994.), *Tourist Development*, 2nd edn, Longman, Harlow, 192.-216. Zanimljiv pristup dan je u odjeljku "The economic impact of tourism" u knjizi, Cooper, C, et al. (1996.), *Tourism - Principles and Practice*, Longman, Harlow, 108.-28.

- utjecaj turizma dolazi do izražaja na tri načina - izravno, neizravno i poticajno (induced),
- ubuduće će utjecaj turizma na ekonomiju biti jači.

Danas kada je nezaposlenost veliki problem gotovo svih zemalja svijeta, velike se nade polažu u turizam, jer se on temelji a i potiče djelatnosti koje su radno intenzivne.⁴⁰

Mogućnosti rješavanja problema 33,9 mln. nezaposlenih (1994.)⁴¹ zemlje OECD vide također u turizmu kao pokretaču novog zapošljavanja u svim članicama.⁴² Njihove nade ohrabruju i prognoze da će narednih deset godina, tj. do 2005., svake 2,5 sekunde turizam u svijetu zapošljavati (izravno i neizravno) jednu osobu. To bi značilo da će turizam u tom razdoblju otvoriti 126 mln. novih radnih mjesta, te da će umjesto sadašnjih (1995.) jedan od devet (od 9 zaposlenih 1 u turizmu) - 1990. 1 od 10 - biti jedan od osam, odnosno da će 2005. od osam zaposlenih jedan izravno ili neizravno raditi u turizmu.⁴³

Britanski The World and Tourism Council (WTTC) već godinama prati, izračunava, procjenjuje i prognozira izravne, neizravne i poticajne učinke turizma na razini svijeta i pojedinih područja. Prema višegodišnjim prosjecima proizašlim iz takvih procjena izlazi da je za svijet multiplikator turizma 2,5.⁴⁴

Ako je multiplikator turizma 2,5 onda to znači da jedna jedinica (primjerice milijun dolara) "proizvedena" u turizmu utječe na proizvodnju datatne dvije i po jedinice, tj. da su u ekonomiji ukupno proizvedene tri i po jedinice (3,5 mln. \$).

WTTC također procjenjuje da na svjetski turizam (izravno i neizravno) otpada polovicom 90-ih 10,9% svjetskog BDP-a, 11,4% osobne potrošnje, 11,4% investicija, 11,1% poreza, te 12,6% izvoza. U sljedećem bi se desetljeću, realno mjereći, udjel turizma povećao i to: udjel u BDP-u na 11,4%, osobnoj potrošnji na 11,7%, investicijama na 11,8%, državnim prihodima od poreza na 11,6%. Jedino bi se smanjio udjel u izvozu na 11,9%. Predviđa se, dakle, daljnji - natprosječni rast turizma.⁴⁵

40 Cf. Foster, D. (1985.), *Travel and Tourism Management*, Macmillan, London, 21.-3.

41 OECD Economic Outlook 58 (1995.), OECD, Paris, A26.

42 Cf. "Tourism and employment", u *Tourism Policy... 1992-1993* (1995.) OECD, 17.-45.

43 Prema prognozama WTTC - cf. *Travel and Tourism, A New Economic Perspective*, The 1995 WTTC Report - Research Edition (1995.), Pergamon, Oxford, UK, 3., 17.-8.

44 Cf. Lundberg, D. E. et al. (1995.), *Tourism Economics*, John Wiley and Sons, New York (etc.), 146.-48.

45 Cf. supra, bilj. 43., p. 3., 8.-21., 58.-9.

Zbog izrazitih aktivirajućih učinaka turizma na svaku nacionalnu ekonomiju država mu je politika općenito sve naklonjenija.⁴⁶ Aktivnom politikom država prema turizmu potiče se njegov razvoj, ali i nastoji ublažiti negativne posljedice koje nužno proistječu iz svekolikog, pa i turističkog razvoja.

ZAKLJUČAK

Sve je više turista, i to u svim krajevima svijeta, u međunarodnim i unutarnjim turističkim tijekovima. Kretanja su, doduše, iz godine u godinu promjenljiva, ali je uzlazni smjer stalno prisutan.

Pored čimbenika koji štete turizmu, kao što su primjerice ratni sukobi i terorizam, prevladavaju na sreću oni koji potiču putovanja i tako uvelike pridonose razvoju turizma.

Relativno povoljne i stabilne prilike u svijetu, posebice u najvažnijim emitivnim zemljama, rast osobnih prihoda i prihoda kućanstava, demokratizacija i otvaranje državnih granica, razvoj zračnog prometa te općenito povećana sklonost turističkoj potrošnji, idu u prilog turizmu.

Turizmu se otvaraju i nova udaljena područja koja postupno zauzimaju značajnije mjesto na svjetskoj turističkoj ljestvici na račun tradicionalno vodećih turističkih regija Europe i Sjeverne Amerike.

Ekonomsko se značenje turizma stalno povećava. Mnoge zemlje u turizmu vide mogućnosti ekonomskog probitka, odnosno rješavanja akutnih problema vlastitih ekonomija, kao što je primjerice nezaposlenost. Ne čudi, stoga, što mu se u ekonomskoj politici, razvojnim strategijama, znanosti poklanja iznimna pažnja.

46 Cf. supra, bilj. 28., p. 28.-32.

LITERATURA

I. Knjige

1. Colander, D. C. (1994.), Economics, IRWIN, Boston (etc.)
2. Cooper, C., Fletcher, J., Gilbert, D., Wanhill, S. (1996.),
Tourism - Principles and Practice, Longman, Harlow
3. Foster; D. (1985.), Travel and Tourism Management,
MacMillan, London
4. Hal, C. M. (1994.), Tourism nad Politics, John Wiley and
Sons, Chichester
5. Lundberg, D. E., Krishnamoorthy, M., Stavenga, M. H.
(1995.), Tourism Economics, John Wiley and Sons, New York
(etc.)
6. Page, S. (1994.), Transport for Tourism, Routledge, London
7. Pearce, D. (1994.), Tourist Development, 2nd edn, Longman
Scientific and Technical, Harlow
8. Pearce, D. (1995.), Tourism Today a Geographical Analysis,
2nd edn, Longman, Harlow
9. Shaw, S. (1994.), Airline Marketing and Management, 3rd edn,
Pitman, London
10. Shearman, P. (1994.), Air Transport, Pitman, London
11. Wahab, S. (1975.), Tourism Management, Tourism
International Press, London
12. Witt, S. F., Brooke, M. Z., Bruckley, P. J. (1995.), The
Management of International Tourism, 2nd edn, Routledge,
London, New York

II. Članci, monografije, studije

13. Archer, B. H. (1994.), Trends in international tourism, u S.
F. Witt, L. Moutinho, Tourism Marketing and Management
Handbook, 2nd edn, Prentice Hall, New York (etc.)
14. Bramwell, B., Lane, B. (1993.), Sustainable tourism; an
evolving global approach, Journal od Sustainable Tourism, 1 (1)
15. Crouch, G. I., Shaw, R. N. (1992.), International tourism
demand: a meta-analytical integration of research finding, u P.
Johnson, B. Thomas (eds.), Choise and Demand in Tourism,
Mansell, London

16. Organisation for Economic Co-operation and Development (1994.), Tourism Policy and International Tourism in OECD Countries 1991-1992, OECD, Paris
17. Organisation for Economic Co-operation and Development (1995.) Countries 1992.-1993., OECD, Paris
18. Organisation for Economic Co-operation and Development (1995.), OECD Economic Outlook 58, OECD, Paris
19. Schmidhauser, H. (1975.), Travel propensity and travel frequency u A. Burkart, S. Medlik (eds.), The Management of Tourism Heinemann, London
20. Schmidhauser, H. (1976.), The Swiss travel market and its role within the main tourist generating countries of Europe, Tourist Review, 31 (4)
21. United Nations (1994.), World Investment Report 1994, UN, New York
22. Witt, C. A., Witt, S. F. (1994.), Demand elasticities, u S. F. Witt, L. Moutinho, Tourism Marketing and Management Handbook, 2nd edn, Prentice Hall, New York (etc.)
23. World Tourism Organization (1989.), Tourism Development Report, Policy and Trends, WTO, Madrid
24. World Tourism Organisation (1994.), Aviation and Tourism Policies, Balancing the Benefits, Routledge, London
25. World Tourism Organisation (1995.), Concept, Definitions and Classification for Tourism Statistics, WTO, Madrid
26. World Travel and Tourism Council (1995.), Travel and Tourism, A New Economic Perspective, The 1995, Wttc Report - Research Edition, Pergamon, Oxford, UK

III. Statistika, enciklopedija

27. International Monetary Fund (1995.), Balance of Payments Statistics Yearbook, vol. 46, part 2, IMF, Washington
28. International Monetary Fund (1995.), International Financial Statistics Yearbook, IMF, Washington
29. International Monetary Fund (1995.), Internatioanl Financial Statistics, November 1995, IMF, Washington
30. SLJH-92., SLJH-94., DZS, Zagreb
31. SGJ-70., SGJ-73., SJG-79., SGJ-84., SGJ-88.

32. The World Bank (1995.), The World Bank Atlas 1996, The World Bank, Washington
33. United Nations (1993.), UNCTAD Comodity Yearbook 1993, UN, New York
34. United Nations (1994.), UNCTAD Comodity Yearbook 1994, UN, New York
35. United Nations Industrial Development Organisation (1993.), Industry and Development: Global Report 1993/94, UNIDO, Vienna
36. United Nations (1994.), Statistical Yearbook 1992, 39th issue, UN, New York
37. United Nations (1995.), Statistical Yearbook 1993, 40th issue, UN, New York
38. World Book Encyclopedia (1994.), vol. 1-21, World Book, Inc., Chicago (etc.)
39. World Tourism Organisation (1986.), Yearbook of Tourism Statistics, vol. I, WTO, Madrid
40. World Tourism Organization (1992.), Yearbook of Tourism Statistics, vol. I, 44 ed., WTO, Madrid
41. World Tourism Organization (1995.), Yearbook of Tourism Statistics, vol. I, 47 ed., WTO, Madrid

Ivo Ban, PhD

Assistant Professor

Faculty of Tourism and Foreign Trade, Dubrovnik

WORLD INTERNATIONAL TOURISM AND ECONOMY

Summary

The article deals with world international tourism. It looks at international demand through arrivals from abroad, the characteristics of international tourism, the revenues and expenditures of that industry and the impact of tourism on the economy.

The emphasis is on the economic significance of tourism and its particular multiple effects. However, it is emphasized that tourism is not a miracle. It is rather a normal, economic consequence and a fact belonging to the contemporary world.

Key words: *world international tourism, economy, impact of tourism*